УДК 378.014(438)

Марія КРОЛІЦА

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩУ ОСВІТУ ПОЛЬЩІ[1]

Болонська декларація 1999 року ініціювала процес зміни вищої освіти в багатьох країнах Європи. Вони спричинені необхідністю створення як порівнювальних систем вищої освіти, так і єдиного Європейського простору вищої освіти. Серед цих країн опинилася також і Польща. З того часу продовжується робота з реалізації завдань, сформульованих у Болонській Декларації. Ці заходи різною мірою здійснюються різними вищими навчальними закладами. Однак, можна назвати елементи Болонського процесу, повністю реалізовані в масштабах всієї країни. У той же час, цей процес потребує значних зусиль і не усі його сприймають без критики. Разноманіття навчальних курсів, семінарів, лекцій і сесій сприяє вивченню концепції, методології, методики реалізації вказаних цілей на рівні рішень, найбільш сприйнятних для Польщі. Академія імені Яна Длугоша в Ченстохові систематично впроваджує у практику цілі, проголошені в Декларації, що спрямоване на підтримку ідеї студентської мобільності, міжнародного співробітництва в межах підготовки університетських курсів, проведення наукових досліджень, а також налагодження взаємозв'язку між освітою та потребами ринку і суспільства. Дана стаття розкриває низку аспектів вище згаданої діяльності.

Ключові слова: *Болонська декларація, Болонський процес, вища освіта.*

Вступ

У зв'язку зі вступом Польщі до Європейського союзу посилилась реформаторська робота, що особливо виявилось у сфері вищої школи. Напрям цієї діяльності продиктований, передусім, принципами Болонської декларації, яка стимулює дії, що передбачають підготовку молодого покоління до життя з урахуванням специфіки сучасного суспільства. Сучасний соціокультурний вимір світу, конституйований розвитком високих технологій, динамікою суспільних явищ, таких, як глобалізація, маскультура, нова мультикультурність [1; 2; 8; 11; 13; 14; 15], вимагає змін у способі функціонування освіти, у тому числі вищої

[1] Переклад з польської О.Гончаренко та І.Предборської.

освіти. Отже, якість навчання, її вдосконалення стає викликом останніх років. Це постійно усвідомлює більшість представників академічних та політичних кіл, громадська думка «поглиблюється усвідомленням потреби у створенні повної і розширеної Європи, перш за все через зміцнення її інтелектуального, культурного, суспільного, наукового і технологічного вимірів» [5, с. 129–132]. Заходи, що здійснюються у цій сфері, включають багато аспектів, ведуть до вироблення спільних засад європейської вищої освіти з урахуванням власних рішень окремих країн (як противага повній уніфікації). Посилення дій цього типу відбулося з підписанням Болонської декларації у 1999 році.

Декілька зауваг щодо Болонської декларації

19 червня 1999 року міністри, відповідальні за вищу освіту у 29 країнах, підписали у Болон'ї спільну декларацію, що відома від цього моменту як Болонська декларація. Головною метою цієї декларації було досягнення згоди між державами, що її підписали, діяти на користь утворення Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area). Детально сформульовані цілі, що стосувалися утворення такого простору, передбачали: «підготовку випускників відповідно до потреб ринку праці; розвиток і підтримку бази передових знань; формування активних громадських позицій; особистий розвиток студентів» [9, с. 52]. Цю настанову підтримали академічні кола, однак ініціатива у даному відношенні має виразно політичний характер, оскільки підтримувалася Європейською комісією й була спрямована на подолання проблем, які виявляються у більшості європейських держав, завдяки виробленню спільного «європейського» способу. Заходи, що здійснюються у європейських країнах відповідно до принципів і цілей Болонської декларації, називаються *Болонським процесом,* чи *Болонською системою.*

Болонській декларації передували дії в європейському масштабі, які завершились підписанням Сорбонської декларації 25 травня 1998 р. Інтенсивні заходи, визначені принципами і цілями Болонської декларації, обговорюються на зустрічах міністрів вищої освіти окремих держав, які відбуваються кожні два роки. Значущими для ефективності Болонського процесу є зустрічі у Празі (2001), Берліні (2003), Бергені (2005), Лондоні (2007), Левені / Лувен-ла-Нев (2009), Будапешті, Відні (2011).

Болонська декларація, що спрямована на формування у вищій школі Європи спільних, основних рис, пропонує дії по декількох напрямах, які є елементами Болонського процесу.

Основні елементи Болонського процесу

Досягнення сформульованих цілей повинне наступити через реформу вищої освіти в окремих країнах завдяки наступним елементам:

— зрозумілість і порівняльність ступенів (дипломів);

— рейтингова система розрахунку досягнень студентів (ECTS);

— двоступенева система навчання;
— програми мобільності студентів і працівників;
— програми вдосконалення якості роботи;
— безперервне навчання;
— взаємодія університетів і студентів у реалізації Болонського процесу;
— пропаганда цінності Європейського простору вищої освіти поза Європою [3, с. 6].

Ці елементи реалізуються по-різному у різних країнах, а також у дуже відмінний спосіб в окремих вищих навчальних закладах (ВНЗ) даної країни. Це є результатом принципу, згідно з яким впровадженням постулатів Процесу займаються, перш за все, вищі навчальні заклади, а міністри підтримують їх через законодавчу роботу шляхом введення в дію механізмів, що стимулюють діяльність ВНЗ, ведення рекламної, інформаційної, виробничої, удосконалюючої кампанії. Питання контролю за реалізацією Болонського процесу не є визначеним формально, через що держави, в яких ця реалізація є слабкою і не дає виразних результатів, втрачають вагомі позиції на європейській арені.

З вище перелічених елементів Процесу протягом 13 років його реалізації є певні позитивні результати. Як вже зазначалось, спостерігається однак відмінності по окремих країнах.

Рівень впровадження Болонського процесу в Польщі

А. Польща підключилась до реалізації Болонського процесу, починаючи з впровадження двоступеневої освіти, найчастіше це 3-річні ліценціатські (ліценціат, екзамен для здобуття вченого ступеню ліценціата, нижчий ступінь вищої освіти — «undergraduate»), а також 2-річні магістерські (вищий ступінь — «graduale») програми. Щодо політехнічної освіти є певні відмінності (наприклад, 3,5 років — інженерне навчання і 2-річне — магістерське). Існують також такі напрями навчання, відповідно до яких вирішено, що вони збережуть одноступеневий характер і подовжений термін навчання по відношенню до двоступеневої системи. Такими напрямами є, наприклад, психологія й медицина.

В. Запроваджені зміни до системи навчання вимагають перевірки з точки зору підвищення якості праці. Такі дії, однак, є дуже складними з-поміж інших з огляду на швидкий темп змін, швидку деактуалізації стандартів навчання, а також самих знань. Це породжує необхідність запровадження окремими вищими навчальними закладами внутрішньої системи забезпечення якості освіти і для всієї країни — державної системи зовнішньої оцінки якості навчання.

Щодо внутрішньої оцінки потрібно сказати, що в Польщі відсутні загально визнані схеми чи алгоритми, які б усім установам нав'язували однаковий спосіб аналізу, виміру. Втім у цій справі завжди потрібно:

— враховувати призначення ВНЗ;
— визначити ключові галузі вимірювання якості;
— вказати відповідно до призначення ВНЗ категорії виміру;
— розробити інструменти виміру;
— здійснювати систематично виміри за допомогою створеної процедури.

Для реалізації завдань внутрішнього виміру якості освіти у польських університетах створюються Комісії у справах якості освіти, принципи діяльності яких, як і створені ними системи якості освіти, регулюються документами вищого навчального закладу, наприклад, Статут ВНЗ, розпорядок навчання, накази ректора, рішення сенату ВНЗ і Ради факультету.

Задля досягнення однієї з цілей Болонського процесу активізувалися зусилля на користь зовнішнього виміру якості освіти. Одним з них є скликання 1.01.2002 року Державної акредитаційної комісії, яка з 1.10.2011 року стала Польською акредитаційною комісією (PKA). Вона є передбаченим законом органом вищої школи, який створений за призначенням Міністра науки та вищої освіти. Суть його діяльності — це контроль і оцінка у Польщі якості вищої освіти, як державної, так і приватної. Вона оцінює рівень введених напрямів навчання у всіх ВНЗ, а також висловлює думку щодо визнання нових вищих навчальних чи напрямів навчання. Залучення PKA до роботи на користь конструювання європейської системи якості вищої освіти є практичним кроком до побудови Європейського простору вищої освіти. Для діяльності PKA має значення надання їй від 23.01.2009 року статусу повноцінного члена в Європейській Асоціації по забезпеченню якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education — ENQA) терміном на 5 років.

Додатковими діями на користь якості освіти є галузеві комісії, мета яких — дослідження якості вибраних напрямів навчання. У Польщі є, наприклад, Університетська академічна комісія, Акредитаційна комісія медичних вищих навчальних закладів, Акредитаційна комісія педагогічних вищих навчальних закладів і т.п. Галузеві акредитації не є обов'язковими, вони стосуються більше питань суттєвої оцінки, ніж формально-законодавчої, як це має місце під час акредитації із боку PKA.

С. У Польщі також реалізовано такий елемент Болонського процесу, як введення додатків до дипломів навчання (Diploma Supplement), що значно полегшує порівняльність дипломів. Цей документ видається вищим навчальним закладом принаймні двома мовами: мовою даної країни і однією чи декількома міжнародними мовами. У дійсності, найчастіше додаток видається польською та англійською мовами. Він визначає характер реалізованої програми навчання, індивідуальні досягнення студентів, коло компетенцій і кваліфікацій у вигляді так званої кваліфікаційної характеристики випускника. Перевірка

такого документу безпосередньо дозволяє швидко дізнатися, яким був характер навчання у вищому навчальному закладі, і як воно співвідноситься з системою навчання у інших європейських державах.

D. Надзвичайно важливою для ефективного досягнення цілей, сформульованих у Болонській декларації, є система трансферу досягнень (Credit Transfer System), що є частиною програми Socrates-Erasmus з середини 80-років XX століття. Введення рейтингової системи ECTS[2] є надзвичайно розповсюдженим у Польщі. Її основною метою є встановлення юридичних і організаційних засад, що стосуються організації навчання, а також уніфікації способу навчання у Європі. У результаті студенти мають можливість розпочинати чи продовжувати навчання у вищих навчальних закладах, що реалізують проект, а період навчання у інших університетах визнається через свій ВНЗ. Це значно полегшує виїзд студентів на навчання за кордон, чи обмін студентами між польськими вузами, які запровадили систему ECTS. Завдяки її функціонуванню стало можливим накопичення інформації про досягнення студентів, їх доробок у даний час, у визначеній країні, у різних університетах.

Конструювання в окремих ВНЗ системи ECTS здійснюється згідно з принципами, визначеними наказом Міністра науки і вищої освіти від 3 жовтня 2006 р. [7, poz. 1385]. Кожен університет Польщі зобов'язаний привести у відповідність кредити ECTS предметам, що містяться у навчальних планах, при цьому стандартна шкала оцінок ECTS є доповненням до польської шкали оцінювання. Кредит ECTS — це виражений у цифрах обсяг виконаної студентом роботи, необхідної для завершення вивчення курсу з окремих дисциплін з прийняттям до уваги всіх форм роботи (лекції, практикуми, лекції-бесіди, лабораторні роботи, семінари, семестрові роботи, практики, колоквіуми, екзамени і т.п.). У Польщі прийнято не менш ніж 60 кредитів ECTS для зарахування академічного року (як правило 30 кредитів на семестр), при цьому всі предмети у той резерв включені. Один кредит ECTS відповідає 25–30 годинам роботи студента як запланованої і проведеної в університеті, так і самостійно вдома, у бібліотеці, предметних кабінетах (лабораторіях).

Незважаючи на низку ефективних заходів, що проводяться в Польщі у рамках *Болонського процесу*, в країні й далі триває дискусія щодо вимог, прийнятих основних принципів, запропонованих способів досягнення бажаних цілей. У цих дискусіях важливе місце займає гармонійне включення до запропонованих Болонською декларацією положень польських, якісно ефективних елементів системи освіти, серед яких чільне місце займає: «гуманітарна модель освіти» і «критична модель освіти», які знаходяться у певній опозиції до «технологічної моделі» [12, с. 47–63], що характеризує Болонський процес.

[2] ECTS - Європейська кредитно-трансфертна система (прим. – перекл.).

Триваючі дискусії сприяють покращенню концепції, а рішення в окремих університетах роблять менш бюрократизованими.

Практичні рішення в Академії імені Яна Длугоша у Ченстохові

Вже декілька років Академія імені Яна Длугоша у Ченстохові (AJD) здійснює заходи щодо впровадження основних положень Болонської системи. Зміни, що стали їх результатом, є вже постійною частиною організації навчання в AJD і отримали повне їх розуміння як серед студентів, так і викладачів.

Одним із запроваджених елементів Болонського процесу в Академії є введення у дію двоступеневого навчання. Запровадження цієї організаційної форми розпочалось у 2006/2007 академічному році. У зв'язку з цим до 2011/2012 року в Академії функціонували дві форми навчання — цілісне (єдине) 5-річне і двоступеневе (3+2). Формула 3+2 охопила навчання на всіх напрямах, запроваджених у закладі, як стаціонарних, так і заочних. Спираючись на загальні вказівки Міністерства науки і вищої освіти, що містяться в перших стандартах для окремих факультетів і кафедр, були підготовлені навчальні плани. Протягом декількох років виникли нові напрями, діяльність яких розпочиналась з рівня ліценціату, а з роками поступово впроваджується й магістерський ступінь (це залежить від того, наскільки виконаними є формальні вимоги, що стосуються перш за все відповідних кадрів — кількісно й якісно. Для комплектації кадрів і виконання інших умов ВНЗ має три роки, але, якщо за цей час не будуть виконані вимоги, тоді напрями залишаться на рівні ліценціату. Таке рішення стимулює роботу щодо вдосконалення кадрів, здійснення наукових досліджень, які сприятимуть отриманню наукових ступенів, а також це дозволяє більш пристосувати отриманий вид кваліфікації до потреб ринку праці. Прикладом тому є створення напряму фізичного виховання за формулою 3+2 у ситуації дефіциту у школах спеціалістів з фізичного виховання.

Створені для потреб двоступеневої системи освіти навчальні плани містять черговий елемент *Болонського процесу* — кредити ECTS. Приступаючи до їх запровадження в Академії, призначено координатора ECTS, яким став проректор з навчання і виховання. Задля використання трансферних кредитів заплановано і, відповідно до умов та характеру навчання на окремих факультетах, призначено спеціальних координаторів. Такий підхід унеможливив уніфікацію на рівні всієї Академії і, тим самим, став підставою для вироблення логічної, коректної й змістовної концепції розподілу кредитів ECTS щодо окремих дисциплін. Уникнуто механічних дій завдяки творчому застосуванню міністерських вказівок у побудові кредитно-модульної системи.

Розроблені в Академії програми містять точний опис кваліфікаційної характеристики випускника. У них вміщено отриману випускником кваліфікацію, набуті компетенції, тим самим показуючи іншим закладам у державі чи

за кордоном, який характер підготовки здобув випускник AJD в Ченстохові. Зусилля щодо збільшення мобільності студентів Академії (започатковане від часів програми Socrates-Erasmus) зумовлюють потребу у підготовці єдиного документу, виданого ВНЗ, який міг би слугувати для цієї мети. Так, з 2005 року Академія видає додаток до диплому. Спочатку це були випадки за бажанням, але незабаром запроваджено обов'язкові для всіх випускників видачі додатків польською та англійською мовами. Видача додатку іншою мовою здійснюється за запитом. У AJD у Ченстохові, так як і в інших вищих навчальних закладах, запроваджують останнім часом кількасторінкову форму додатку, складеного відповідно до зразка, що є додатком до наказу Міністра науки і вищої освіти від 1.09.2011: «у справі назв професій, які надаються випускникам ... і необхідних елементів диплому завершення навчання..., а також зразка додатку до диплому» [6, poz. 1167]. Раніше додатки видавались також відповідно до міністерського зразка.

Додаток був підготовлений згідно зі зразком, запропонованим Європейською комісією, Радою Європи, UNESCO/CEPES, і з враховуванням польських умов системи освіти. В додатку про освіту представлено відомості у 8 пунктах:

1. Інформація про власника диплому
2. Інформація про диплом
3. Інформація про рівень освіти
4. Інформація про зміст навчання і досягнуті результати
5. Інформація про повноваження власника диплому
6. Додаткова інформація
7. Засвідчення додатку
8. Інформація про державну систему вищої освіти

Дуже важливою є вказівка, щоб додаток не містив оціночних констатацій щодо еквівалентності диплому або натяків, що стосуються його визнання. Рішення такого характеру залишаються у компетенції зацікавлених установ визначених держав. Підготовка таких додатків для кожного випускника в двох примірниках польською мовою і додатково англійською мовою потребувала значних адміністративних зусиль з боку працівників Академії. Це вимагало також відповідної підготовки працівників і технічного оснащення, що дозволяло б протягом оптимального часу виконати таке завдання. На даний момент питання про додатки є вже звичною справою в організаційній роботі Академії.

Наступним елементом Болонського процесу, запровадженим у Академії в Ченстохові, є поєднання навчання з потребами ринку і сучасною практикою. Однією із цілей вищого навчального закладу є прищеплення студентам

турботи щодо власної професійної кар'єри та надання допомоги на початку кар'єрного становлення, пов'язаного з почуттям успіху. Тому обов'язком будь-якого університету є також гарантування сучасних, інноваційних, високо якісних місць практики, які уможливлюють набуття студентом цінного професійного досвіду. Це завдання вирішується організованими по-новому двома структурами. Одна продовжує роботу відповідно до нових положень («Секція студентської практики», що діє у рамках Відділу навчання і студентських справ — колишній «Відділ практики»), а друга — створена 1.10.2004 року [21] — Бюро кар'єр. Ця служба знаходиться в підпорядкуванні проректора Академії у справах розвитку. З метою вдосконалення власної діяльності працівники цих структур збирають думки співробітників і студентів, які від'їжджають на практику, стажування або по стипендії, а також впроваджують найкращі практичні рішення зарубіжних партнерів. Задля реалізації основних положень Бюро кар'єр виконуються численні заходи, серед яких: пошук і накопичення нових пропозицій практики з фірм у найближчому регіоні, Польщі та за кордоном; співпраця з польськими і закордонними фірмами й установами на регіональному та державному ринку; організація працевлаштування і допомога випускникам у пошуку першого робочого місця (працівники бюро допомагають й радять як створити привабливе резюме, мотиваційний лист та інші документи, які можуть бути корисними); презентація фірм у ВНЗ (студент може зорієнтуватись у кількості та якості пропозицій роботи, які є у розпорядженні локального і регіонального ринку праці); підготовка у сфері необхідних компетенцій на ринку праці чи моніторинг досягнень студентів у сфері програм практик [22].

Бюро кар'єр має у розпорядженні також пропозиції для фірм, зацікавлених у працевлаштуванні. Вони «надають безкоштовну допомогу у пошуку відповідних кандидатів на постійну чи тимчасову роботу, закордонну або студентську практику; поширюють інформацію про правила, потреби й плани працевлаштування; пропонують серед студентів та випускників вищих навчальних закладів каталоги, брошури, листівки щодо діяльності фірм; презентують фірму в академічному середовищі під час ярмарків роботи, а також днів кар'єри; мають доступ до списку напрямів та спеціальностей у Академії імені Яна Длугоша; можливість здійснення пошуку працівників в нашому Бюро; здійснюють відкритий відбір кандидатів на заявлену пропозицію; контактують з Бюро кар'єр на території всієї Сілезії; розміщують пропозиції роботи на інтернет-сайті Бюро, а також розсилають їх електронною поштою до зареєстрованих клієнтів Бюро» [22].

За декілька років Академія імені Яна Длугоша збагатила свої навчальні пропозиції для студентів, керуючись можливостями ринку праці, його потребами. У такий спосіб заклад включає до свого функціонування наступний

елемент *Болонського процесу*. На окремих факультетах створено і створюються нові напрями підготовки. На особливу увагу заслуговують ті з них, на випускників яких є велике замовлення і на яких очікує приваблива робота. До таких напрямів можна віднести «технічно-інформаційну освіту» з новими спеціальностями, зокрема «технічне обслуговування старовинних об'єктів» чи «реставрація фотографії» [23], а також «інженер безпеки» зі спеціальністю «управління безпекою і гігієною праці» і «безпека праці і довкілля». Цікавими є також нові спеціальності у напрямі хімії, такі як «хімія з нанотехнологією», «хімія ліків». Введено у діяльність також новий напрям «біологія» зі спеціальностями «екотуризм», «екоаналітика». Також на педагогічному факультеті запроваджено новий напрям «Соціальна робота» [24] зі спеціальностями «фізичне виховання», «туризм і рекреація» [25]. З цих пропозицій очевидною є турбота Академії про підготовку сучасних начальних пропозицій для студентів, які стануть потрібними спеціалістами на ринку праці.

З 2010/2011 академічного року в Академії імені Яна Длугоша інтенсивно ведеться робота над вдосконаленням системи оцінки якості освіти. Цей елемент Болонського процесу є досить проблемним з огляду на складність освітнього процесу у вищій школі, а також самого розуміння поняття «якості». В Академії ще декілька років тому було розпочато ступеневе запровадження системи якості освіти, яка розуміє якість як досконалість, готовність до реалізації поставленої мети, як перетворення, як певна межа, як підвищення стандартів [10, с. 117.] Рішення Сенату Академії від 30.01.2008 року розпочало запровадження академічної системи забезпечення якості освіти. У проектах, пов'язаних з цими роботами, ще на початкових стадіях має місце співвідношення вивчення якості навчальних програм, навчальних курсів у вищих навчальних закладах, досягнутих студентами результатів, а також кола питань, пов'язаних з якістю праці викладачів Академії. Матеріали щодо введення оцінки якості роботи готують окремі інститути на факультетах. Аналізу піддаються напрями підготовки, авторські начальні програми, як обов'язкові, так і факультативні, а також навчально-методичні умови проведення занять. Про якість праці свідчить також логічний, оперативний щотижневий розклад занять. Робота довкола таких питань, як *визначення якості праці з предметів* безперервно триває. Дискусійними є категорії якості роботи, а також способи виміру. До цього часу здійснювались перевірки та аналіз документів. Щодо виміру якості роботи викладача практикується перевірка, яку проводять директори інститутів, а також керівники наукових закладів. На основі аналізу таких перевірок (до цього часу тільки на рівні інститутів) виявилось, що у більшості випадків викладачі Академії дуже добре готуються до занять, застосовують інноваційні, активні методи, стимулюють студентів до самостійної роботи. Такі висновки випливають зі загального аналізу результатів, здійсненого деканатами. Способи ширшої презентації результатів аналізу знаходяться у стані

розробки. Анкети, які заповнюють студенти, є цінним джерелом інформації про якість роботи викладача, їх аналіз є підставою для періодичної оцінки науково-педагогічного працівника Академії. Він/вона також підлягає оцінці з огляду наукових досягнень. Щорічно працівники складають список публікацій та інших наукових досягнень (публікація відповідно до вимог Міністерства науки і вищої освіти). Оцінка працівника здійснюється щорічно спеціально призначеною на кожному факультеті Комісією оцінювання. Дискусії щодо доцільності такого типу виміру якості навчання, часу й способу оцінки, категорій оцінювання тривають й досі. Вони здійснюються в рамках нового нормативного документу — «Закон про вищу освіту», максимально узгоджуючи з ним рішення Академії. У результаті дискусій у AJD створилися дві групи: Забезпечення якості освіти й Оцінка якості освіти.

Всі ці заходи є спробою створення досконалої системи якості освіти, що вимагає подальшої роботи, а також задля того, щоб щораз краще осягнути запроваджені Національні кваліфікаційні рамки (KRK) працівниками Академії. Це є наступний виклик, який вирішує наш заклад. Задля цього підготовлено Розпорядження Ректора про регулюючі дії у цій сфері. Відповідно до цього створено Комісію Академії з KRK, а також комісії факультетів. Їх завданням є ініціювання, організація і оцінка роботи над створенням навчальних програм в Академії. Ці програми будуть в обов'язковому порядку застосовані на кожному факультеті, на всіх напрямах і профілях навчання у нашому навчальному закладі. Правову основу складають поправки до закону «Закон про вищу освіту» від 27 липня 2005 року, а також вісім розпоряджень Міністерства науки та вищої освіти, які регулюють більшість аспектів укладання навчальних програм, крім того й умови здійснення навчання на конкретних напрямах і рівнях [17], опис результатів освіти з точки зору конкретних наук [18], умов проведення дистанційних занять [19] чи стандартів освіти викладачів [20].

За впровадження KRK від імені Ректора та проректора з питань студентства призначені відповідальні на кожному факультеті. Щоб якість запровадження елементів KRK, а також оцінка їх функціонування була на належному рівні призначаються на рівні факультетів групи: Забезпечення якості освіти та Оцінки якості освіти; готується відповідно до конкретного напряму документація. Склад групи затверджує Рада факультету за поданням декана.

Був підготовлений графік робіт з впровадження KRK, який охоплює наступні завдання:

— «Загально-академічний семінар KRK, призначений для керівних кадрів закладу.
— Призначення групи KRK при проректорі з навчання та виховання.
— Затвердження Радою факультетів за поданням декана групи відповідальних на факультетах за: розробку навчальних планів, які враховують результати

навчання для конкретних напрямків, що координуються кафедрами та інститутами, які входять до складу факультету; опрацювання системи оцінки результатів навчання на цих напрямах.

— Затвердження інструкції порядку вдосконалення усталених навчальних програм в Академії.

— Організація семінарів для членів груп, а також працівників, відповідальних за опрацювання планів навчання, що ґрунтуються на результатах навчання.

— Організація консультативного інтернет-форуму.

— Робота груп, відповідальних за опрацювання планів навчання, що ґрунтуються на результатах навчання, над пристосуванням теперішніх програм до вимог KRK згідно з основними засадами AJD.

— Утвердження удосконалених, індивідуальних навчальних програм на Радах факультетів.

— Створення Ректором комісій, які оцінюють результати навчання, проаналізовані факультетами для навчальних програм.

— Робота комісій, які характеризують результати навчання, проаналізовані факультетами для навчальних програм.

— Характеристика Комісією у справах навчання результатів навчання за навчальними програмами.

— Затвердження результатів навчання Сенатом». [16]

На сьогодні на всіх факультетах Академії триває робота, що стосується розробки зразка нового силабусу[3] з кожного предмету, розроблених в нових навчальних програмах.

Заходи здійснюються у напрямі відповідності силабусів до формальних вимог Міністерства науки і вищої освіти, економності їх підготовки з даного предмету. Робота триває на рівні усіх інститутів.

Запровадження елементів Болонського процесу торкається також локальних умов, технічного оснащення, сучасної допомоги у підвищенні якості освіти. В Академії імені Яна Длугоша збудовано центр спорту — сучасний, чудово оснащений дидактично-спортивний комплекс, який уможливлює підготовку із спеціальності «фізичне виховання», а також реалізацію рухових занять різного типу для всіх студентів, організацію спортивних заходів загальнодержавного та міжнародного рівнів, організацію культурних заходів. Будується ще один корпус для факультету суспільних наук, що значно поліпшить умови роботи всієї Академії.

---

[3] Syllabus - в перекладі з англійської – програма курсу. В українській вищій школі адекватним документом може слугувати робоча програма з навчальної дисципліни (прим.- перекл.).

Спираючись на вище наведену інформацію, можна констатувати, що Академія імені Яна Длугоша запроваджує елементи Болонського процесу поступово і систематично у доброму темпі із задовільними результатами.

Висновок

У Польщі безперервно тривають дискусії щодо обгрунтованості впровадження деяких елементів Болонського процесу. З'являються думки про негативні наслідки такої діяльності. Зокрема, найчастіше говорять про зниження рівня, якості навчання. Наголошують на тому, що на деяких напрямах не можна ефективно навчати, маючи тимчасові (так звані погодинні) чи програмові (викреслювання певних питань чи тільки їх пропедевтична форма) обмеження. Такі обставини вплинули на те, що близько 15% напрямків підготовки у масштабі країни залишились працювати за формулою 5-річного навчання відповідно до рішення Міністерства науки і вищої освіти [4]. Втім сучасна ситуація на ринку праці, демографічні проблеми, економічна криза не завжди підтверджують критичні позиції. Очевидною стає необхідність, про яку стверджує Болонська декларація — навчання повинно більше поспівати за швидко змінним життям, очікуваннями суспільства і окремих людей. Цінність запровадження елементів Болонського процесу буде очевидною тоді, коли вони реалізуватимуться, як на індивідуальному, так і на рівні окремого університету, створюючи цілісну державну систему. На цей результат ще мусимо чекати, як у Академії імені Яна Длугоша, так і у всій Польщі. Цей процес триває, і ми безперервно навчаємось, коригуючи розпочаті дії, творчо пристосовуємось до актуальних освітніх потреб і соціокультурних умов.

Література:

1. Bauman Z., Płynna nowoczesność, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.
2. Bartz B., Idea wielokulturowego wychowania w nowoczesnych społeczeństwach, ITE, Radom 1997.
3. Chmielecka E., Kraśniewski A., Woźnicki J., Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Kraków 2003.
4. Chwirot S., Proces boloński w praktyce, http://gazeta.us.edu.pl/node/238401 — dostęp 6.03.2012
5. Deklaracja Bolońska (proces boloński) — szkolnictwo wyższe w Europie. Wspólna deklaracja Europejskich Ministrów Edukacji zebranych w Bolonii, w dniu 19 czerwca 1999r. [w:] Europejski obszar szkolnictwa wyższego. Antologia dokumentów i materiałów, wybór i opracowanie E. Kula, M. Pękowska, Kielce 2006.
6. Dz.U. 14.09.2011, Nr 196.
7. Dz.U. 3.10.2006, Nr 187.

8. Edukacja wobec ładu globalnego, red. T. Lewowicki, Żak, Warszawa 2002.

9. Kowal J., Oleśniewicz P., Gurba A., Koprek B., Rogalska M., Aspekty oceny jakości kształcenia w świetle procesu bolońskiego na przykładzie wyższej Szkoły Zarządzenia „Edukacja" we Wrocławiu, [w:] Edukacja jurta. Kształcenie i wychowanie, red. K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz, Humanitas, Sosnowiec 2011.

10. Kristofferson D, Sursock A., Westerhijden D., Jakość kształcenia w szkolnictwie wyższym. Podręcznik metod zapewniania jakości, Opole 2000.

11. Lenik St., Wielokulturowość a tożsamość zbiorowa. Wybrane doświadczenia z okresu zmian politycznych w Polsce, w: Tolerancja. Studia i szkice, T. XII, red. A. Rosół, M. S. Szczepański, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2006.

12. Malewski M., Modele pracy edukacyjnej z ludźmi dorosłymi, w: Teraźniejszość -Człowiek — Edukacja, 2000/1 (9).

13. Melosik Z., Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej, Impuls, Kraków 2007.

14. Nikitorowicz J., Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.

15. O potrzebie dialogu kultu i ludzi, red. T. Pilch, Żak, Warszawa 2000.

16. Rozporządzenie Rektora AJD z 2011 r. w sprawie wdrażania KRK.

17. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia.

18. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Załączniki do rozporządzenia Ministra Nauki i i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r.— opis efektów kształcenia w obszarze kształcenia w zakresie nauk…).

19. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość.

20. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

21. Rozporządzenie Rektora AJD (R/0210/1/2004).

22. http://www.biurokarier.ajd.czest.pl/index.php?poz=4&poz2=60.

23. http://www.ajd.czest.pl/h19, o Edukacja-techniczno-informatyczna, dostęp 9.03.2012.

24. http://www.ajd.czest.pl/h39, o Praca-socjalna, dostęp 9.03.2012.

25. http://www.ajd.czest.pl/h33, o Wychowanie-Fizyczne, dostęp 3.09.2012.

***Мария Кролица*. Особенности внедрения элементов Болонского процесса в высшее образование Польши**

Болонская декларация 1999 года инициировала процесс изменения высшего образования в ряде стран Европы. Они продиктованы необходимостью создания как сопоставимых систем высшего образования, так и единого Европейского пространства высшего образования. Среди этих стран оказалась также Польша. С тех пор продолжается работа по решению задач, сформулированных в Болонской Декларации. Эти мероприятия в разной степени осуществляются различными вузами страны. Однако можно назвать элементы Болонского процесса, полностью реализованные в масштабах всей страны. В то же время, этот процесс требует значительных усилий и не всегда к нему подходят критично. Многообразие учебных курсов, семинаров, лекций и сессий способствует изучению концепции, методологии, методики реализации указанных целей на уровне решений, наиболее приемлемых для Польши. Академия имени Яна Длугоша в Ченстохове систематически внедряет в практику цели, провозглашенные в Декларации, что направлено на поддержку идеи студенческой мобильности, международного сотрудничества в рамках подготовки университетских курсов, проведения научных исследований, а также налаживание взаимосвязи между образованием и потребностями рынка и общества. Данная статья раскрывает ряд аспектов деятельности, упомянутой выше.

Ключевые слова: *Болонская декларация, Болонский процесс, высшее образование.*

***Maria Królica*. The Peculiarities of the Bologna Process Implementation in the Higher Education of Poland.**

In 1999 the Bologna Declaration initiated a process of changes within higher education in a number of European countries. These changes resulted from the need for creating as uniform a system of higher education as possible in the form of a European Higher Education Area, with Poland being one of the countries involved. Ever since Poland has been proceeding with implementation of the objectives set out in the Bologna Declaration and these activities involve Polish higher education institutions to a different extent. However, it is possible to identify certain elements of the Bologna Process which have been fully implemented in all institutions of higher education nationwide. This kind of implementation process, however, requires quite a lot of effort and is not always approached without criticism. A variety of training courses and seminars, lectures and sessions facilitate exploring the concept, methodology and technique behind the specified objectives as well as implementing solutions best suited for Poland. Jan Długosz University of Częstochowa has been systematically putting into practice all the activities arising from implementation of the objectives laid down in the Declaration, which facilitate the idea of students' mobility, access to and valorisation of university courses and scientific research carried out abroad as well as promoting correlation between education and employability and social needs. This article embarks on presenting a number of aspects of the activities mentioned herein.

Keywords: *Bologna Declaration, Bologna process, higher education.*